

OSMANLI ARAŖTIRMALARI
X

Nezir Heyeti — Editorial Board
HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ
HEATH W. LOWRY — İSMAIL ERÜNSAL

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES
X

İstanbul-1990

Sonuç olarak E. Balta'nın bu incelemesi, tapu-tahrir defterlerinin yeni bir yaklaşımla yayınlanması açısından başarılı bir çalışma örneği olarak görülmekte ve Mehmet Ali Kılıçbay'ın deyişiyle¹² Osmanlı tarihçiliğine önemli bir katkıda bulunmaktadır.

Zeki Arıkan

Hans Dernschwam, *İstanbul ve Anadolu'ya Seyahat Günlüğü* (Çev. Yaşar Önen), Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 885, Tercüme Eserler Dizisi, 62, Ankara, 1987, 427 s. - 2 harita.

1526 yılında Macar kiralığının yıkılıp, Osmanlı İmparatorluğu ile Avusturya arasında doğrudan doğruya askerî ve siyasi ilişkiler başlamıştır. Buna bağlı olarak ister resmî yoldan olsun ister kendi isteğiyle olsun birçok Alman gezgini Türkiye'ye gelmiştir. Bunların bıraktıkları mektup, rapor, anı ve gezi yazılarının büyük bir değer taşıdığına şüphe yoktur. XVI. yüzyıl ortalarında Türkiye'ye gelen Hans Dernschwam (1494-1568)'ın günlük biçiminde kaleme aldığı gezi yazıları büyük bir değer taşımaktadır. Onun bu seyahatnamesi uzun süre Függer ailesinin arşivinde yazma olarak kalmış, ancak 1923 yılında ünlü Türkolog Franz Babinger tarafından açıklayıcı notlarla yayımlanmıştır¹. Öteden beri her fırsatta Türk tarih ve kültürü açısından önemine işaret edilen² bu seyahatnameden bazı parçalar Türkçeye çevrilmiş³ ancak bütün halinde dilimize kazandırılması için uzun süre bekle-

12 *Tarih ve Toplum*, 73 (1990), 439-440.

1 Hans Dernschwam, *Tagebuch einer Reise nach Konstantinopel und Kleinasien (1553-1555)*, yay. Franz Babinger, München-Leipzig, 1923.

2 Yaşar Önen, «On altıncı yüzyıl Alman seyahatnamelerinde Türkiye», *Batı Dil ve Edebiyatları Araştırmaları Dergisi*, I, 4 (1969), 14-17; Semavi Eyice, «Ankara'nın eski bir resmi», *Atatürk Konferansları*, c. IV'ten ayrışım, Ankara, 1972, 69-70; Nejat Göyünç, «Salomon Schweigger ve seyahatnamesi», *Tarih Dergisi*, 17-18 (1963), 121. Semavi Eyice, «Avrupalı bir ressamın gözüyle Kanunî Sultan Süleyman», *Kanunî Armağanı*, Ankara, 1970, 131-133.

3 İlber Ortaylı, «Bazı XVI. yüzyıl Alman seyahatnamelerindeki Türkiye şehir ve köylerine ait bilgiler üzerine», *Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XXVII, 4 (1976), 135-159; aynı yazar, «XVI. yüzyıl Alman seyahatnamelerinde Türkiye», *Tarih ve Toplum*, 2 (1984), 26-32.

mek gerekmiştir. Hayrullah Örs'ün bu seyahatnameyi bütün olarak Türkçeye çevirme girişimi⁴ öyle anlaşılıyor ki yarım kalmış ve sonuçlanamamıştır. Bu bakımdan seyahatnamenin Yaşar Önen tarafından yapılan çevirisini olumlu bir katkı olarak kabul etmek gerekir.

Ünlü Függer ailesinin danışmanlarından olan Hans Dernschwam, 1553'te İstanbul'a gelmiş ve 1555 yılında Amasya'ya doğru yola çıkan Busbecq'in başkanlığındaki elçilik heyetinin yanında yerini almıştır⁵. Dernschwam'ın günlüğü Viyana'dan İstanbul'a, oradan da Amasya'ya kadar giden uzun bir yolculuğun ayrıntılı bir öyküsüdür. İki bölümden oluşan seyahatnamenin birinci bölümü İstanbul'a kadar olan yolculuğun anılarını, ikinci bölüm ise Anadolu'ya yapılan yolculuğun izlenimlerini kapsamaktadır.

Bu gezi notlarında her şeyin en ince ayrıntısına kadar büyük bir merak içinde yazıldığını görüyoruz. Günlük yaşantıdan kesitler, şehirlerin köylerin konumu, tarım, yiyecek, içecek, giyeceklerle bunların fiyatları, ölçüler, tartılar, imparatorluk içindeki gayrimüslim toplulukların yaşayışları, bunların gelenek ve göreneklerine varıncaya kadar akla gelebilecek her konuya bu seyahatnamede yer verilmiş bulunmaktadır. İstanbul'da Yedikule semtinde oturan, dilleri Türkçe, kendileri Hıristiyan olan bir topluluktan (Karamanlılar) söz etmesi, öteden beri araştırmacıların dikkatini çekmişti⁶.

Elçilik heyetinin Anadolu'ya geçmesinden sonra Amasya'ya kadar uzanan yolculuğun konakları teker teker tanıtılmış ve bize XVI. yüzyıldaki kırsal kesimin yapısı hakkında hiçbir kaynaktan kolay kolay bulunmayan ayrıntılar verilmiştir. Yer yer çeşitli olaylarla ilgili olarak halkın duygu ve düşüncelerinin dile getirilmiş olması da üzerinde ayrıca durulması gereken bir konudur.

4 Semavi Eyice, «Ankara'nın...», 69.

5 Busbecq, Türk Mektupları (cev. H. C. Yalçın), İstanbul, 1939.

6 S. Vryonus, *The Decline of Medieval Hellenism in Asia Minor*, Berkeley-Los Angeles-London, 1971, 454; Ayrıca krş. *Evlîya Çelebi Seyahatnamesi*, İstanbul, 1935, IX, 288, 297.

Nitekim Şehzade Mustafa'nın öldürülmesinin⁷ kamuoyunda ne kadar büyük bir acı ve üzüntüye yol açtığını bu seyahatnameden öğreniyoruz. Buradan anlaşıldığına göre «Mustafa'nın başına gelen felâkettten dolayı hemen hemen bütün Kapadokya halkı kızgın» idi. «Hattâ halkın bir kısmı gizli'den gizliye İran'ı tutuyor» idi (s. 282). Öte yandan Amasya dönüşünün de yine ayrıntılı olarak anlatıldığı görülmektedir. Bu bakımdan Busbecq'in mektuplarında kısa geçilen dönüşün ayrıntıları da bu seyahatnamede bulunmaktadır.

Çeviriye, eserin aslında bulunan desen ve taslaklar olduğu gibi alınmıştır. Bu desenler XVI. yüzyılın günlük yaşamına olduğu kadar teknik yapısına da ışık tutmaktadır. Bu desenler arasında Ankara'yı tasvir eden bir taslak, şehrin XVI. yüzyıldaki durumunu oldukça çarpıcı biçimde ortaya koymaktadır⁸. Franz Babinger, Macar tarihçisi Tardy Lajos ve çevirenin notları da Türkçe çeviriye eklenmiştir. Bu açıklayıcı notların birçok yerde okuyucuyu aydınlattığını belirtmek gerekir. Bir dizin, yazarın resmi, eserin aslından iki sayfalık bir örnek, Avrupa ve Anadolu yakasındaki konak yerlerini gösteren iki harita bu çeviriye tamamlamaktadır.

Zeki Arıkan

Tarih Boyunca Paleografya ve Diplomatik Semineri, 30 Nisan - 2 Mayıs 1986, Bildiriler, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi, İstanbul, 1988, VIII + 359 s. (219-359 arası Ekler, bölümü).

Türkiye iktisat tarihi araştırmalarıyla tanınmış olan Prof. Mübahat S. Kütükoğlu'nun müdürlüğünü yaptığı Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi'nin düzenlediği ilk seminer, Ahmet Cevdet Paşa üzerine idi. Bu seminere sunulan bildirilerin basılmış

7 Şerafettin Turan, *Kanuni'nin oğlu Şehzâde Bayezid vak'ası*, Ankara, 1961.

8 Semavi Eyice, «Ankara'nın...», 70, Levha 1.